

Angelika Kosieradzka
Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej
Wydział Polonistyki
Uniwersytet Warszawski

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Krajobraz socjalistycznego miasta jako przedmiot bułgarskich praktyk artystycznych po 1989 roku. Przypadek Sofii

Celem rozprawy jest ukazanie artystycznych sposobów problematyzowania (nie)istnienia w przestrzeni współczesnej Sofii materialnych uobecnień komunistycznej przeszłości. Obiekty te współtworzą stołeczny krajobraz, który – zainspirowana między innymi koncepcjami z nurtu estetyki środowiskowej – uznaję za kulturowo przeobrażony, palimpsestowy konstrukt, aktywnie doświadczany przez podmioty w nim funkcjonujące, stanowiący efekt ich twórczej działalności oraz odbicie procesów historycznych.

Po 1989 roku wiele elementów wprowadzonych do sofijskiej ikonosfery w drugiej połowie XX wieku utraciło zarówno ideologiczny oraz praktyczny sens, jak i akceptację części mieszkańców stolicy, którzy zaczęli podważać nie tylko wartość kulturową poszczególnych miejsc, budynków czy pomników, lecz także ich prawo do istnienia w nowej rzeczywistości. Jednocześnie w bułgarskiej debacie publicznej stale wybrzmiewają głosy postulujące konieczność uruchomienia procesu resemantyzacji, poprzedzonego krytyczną refleksją nad statusem tej warstwy krajobrazowej. Współcześnie zatem postawy wobec kłopotliwego dziedzictwa komunizmu charakteryzują się niejednoznacznością.

Artyści wizualni, których przedsięwzięcia są przedmiotem analizy, uznają sztukę za medium służące artykulacji opinii dotyczących tych przestrzeni, które w latach 1944–1989 władza przemodelowała zgodnie z koncepcjami urbanistycznymi, służącymi legitymizacji systemu politycznego. Wykorzystują oni ulice jako miejsca manifestacji buntu wobec odgórnie ustanowionej wizualności, poruszają problematykę pustki pozostałej po wyburzeniu mauzoleum Georgiego Dimitrowa, podejmują kwestię zdezaktualizowanych znaczeń

generowanych przez Pomnik Armii Radzieckiej i wpływu, jaki monument wywiera na atmosferę otoczenia. Protestując przeciwko rozbiórce Pomnika „1300 Lat Bułgarii”, podważają efektywność gestów ikonoklastycznych, a także reinterpretują estetyczny oraz społeczny potencjał blokowisk. Twórcy, wykorzystując rozmaite formy gatunkowe, aktualizują znaczenie komunistycznej warstwy krajobrazu Sofii i apelują o namysł nad uruchamianym przez nią procesem semiozy, aby umożliwić umiejętne rozgrywanie tej problematycznej obecności w podlegającej dynamicznym przeobrażeniom, heterogenicznej tkance współczesnego miasta. Autorzy nie poprzestają na artykulacji jednostkowej opinii, popularyzacji wiedzy czy aktach ekspresji artystycznej, lecz wielokrotnie przyjmują postawę aktywistyczną. Włączają odbiorców, zapraszając ich do emocjonującej gry, w której polem, przedmiotem oraz stawką jest miejski krajobraz. Twórczość artystów wykracza więc poza potrzeby estetyczne, uaktywniając dyskusje dotyczące bieżącej kondycji kultury, sztuki, zbiorowej pamięci o komunistycznej przeszłości, a także jej wagi w procesie konstruowania współczesnej tożsamości.

Rozprawę otwiera wstęp prezentujący przedmiot analizy, jej cele, stan badań oraz podstawowe założenia metodologiczne. Zasadnicza część części pracy składa się z czterech części. W kolejnych rozdziałach, wykorzystując narzędzia kulturowych studiów nad sztuką i miastem, rozpatruję działania artystyczne związane z poszczególnymi elementami komunistycznej warstwy sofijskiego krajobrazu. W pierwszym rozpatruję główne bulwary, ulice oraz place jako przestrzenie protestu wizualizowanego za pomocą graffiti, przejmowane przez twórców przekształcających ustanowiony porządek ulicznej ikonosfery. Przedsięwzięcia artystyczne omawiane w drugim rozdziale dotyczą ścisłego centrum Sofii, którego polityczne jądro ustanowiono w 1949 roku, wznosząc mauzoleum Georgiego Dimitrowa. Rozdział trzeci poświęcam projektom związanym z flagowymi reprezentacjami bułgarskiej sztuki monumentalnej z epoki, czyli Pomnikiem Armii Radzieckiej i Pomnikiem „1300 Lat Bułgarii”. Przestrzenią zgłębianą oraz przekształcaną przez artystów, których działania analizuję w ostatnim rozdziale, są zaś sofijskie kompleksy mieszkaniowe Hadzi Dimityr i Ljulin. W zakończeniu podsumowuję rozważania, a także prezentuję wnioski z analizy.

Warszawa, 25.04.2021 r.

Angelika Kosieradzka